Ion

Caraion

ION CARAION „Sfîrşitul continuu"

„Scriem cu toate lecturile noastre, fidele sau infidele", notează Ion Caraion pe o pagină din ***Sfîrşitul continuu,*** original eseu consacrat lui G. Bacovia. Am putea adăuga, gîndindu-ne şi la restul publicisticii autorului ***(Enigmatica noblеţe, Pălărierul silabelor):*** scriem cu toate obsesiile noastre, cu toată fiinţa noastră, fermă, labilă, secretă, făţişă. Există mereu la Ion Caraion ceva „obsedat", un exces al ideii sau al frazei. Lucrurile par a fi luate necontenit în răspăr. Stilul este net, tăios, lipsit de acea seninătate care reflectă, de obicei, la un critic voinţa de imparţialitate. Publicistul nu numai nu-şi ascunde *parti-pris-ul, dar* îl •exhibă, cultivînd la tot pasul dezacordul, e un polemist înnăscut, stăpînit de o furie rece şi metodică. Sinceritatea lui este artistic trucată, deşi nu mai puţin convingătoare din această cauză, un efect de sunet sau de lumină ce măreşte sentimentul de autenticitate al spectacolului. Eliptică, aproape gîfiită, alungată din urmă de demonii contradicţiei, confesiunea lui iritată se lungeşte totuşi pe sute de pagini, irepresibilă ca o pură dispoziţie umorală. Nici o clipă de pace, într-o întreagă carte: din contra, o neliniştеşte ce se acumulează ca norii înainte de furtună, răbufnind apoi deodată într-un vîrtej de cuvinte care-ţi astupă ochii şi urechile trăgîndu-le la fund: *«Se poartă foarte mult stupiditatea mentalităţii că un artist se mai află sau nu în plină vigoare, cu toate motoarele lui In funcţiune, mai poate ori nu fi germinator de puncte de vedere despre el, mai merită sau ba interesul, în măsura, doar în măsura în care acel artist îşi înnoieşte mereu şi mereu repertoriul, viziunea, tehnica, - în sfîrşit sînt o mulţime de cuvinte mari, grele, prea serioase pentru atîta neseriozitate, intimidante, la îndemîna criticilor stabilizaţi şi a specialiştilor în artă. Sau în toate artele. Ei te divulgă la iuţeală publicului dacă te-ai înnoit sau nu, cum stai în ultimele 24 de ore cu viziunea şi cu „ aparatul", ap ar aţa j ui sau aparatura, ce ai prin creuzetele şi retortele laboratorului. Pe urmă, prin încă pe atîtea săptămîni, cu alţi inseparabili ai artei obţinute prin aromate, clăbuc şi lustru, pe urmă iar se ocupă comentariile de cîte pene clămpănitoare au irozii "m evantaiul cozii - şi tot aşa mereu, timpul trece, gloria gîfiie alergînd filantropică de la o creşă la alta, pînă i se termină proviziile, pînă ce se face seară, far apoi noapte. Şi noapte rămîne. Noaptea sugarii orăcăie în continuare după suzete şi biberoane, dar laptele gloriei s-a sfîrşit, el trebuie înmulţit cu apă. Ceea ce se şi face. „Dada a le cerveau comme un cerveau... " - pretindea insurecţia de la Zurich.*

Critica înţeleasă astfel foloseşte însă un creier diferit... Asemenea casatoarelor din plămînii mari/or case de lansat modele, Intr-o asemenea „concepţie" poetul trebuie să semene croitorilor parizieni care furnizează de cîteva ori pe an modă, pentru ca tot de atîtea ori pe an epatantele lor furnituri să iasă din uz şi apoi din uzul amintirii... Natura se înnoieşte mai rar ~ şi totuşi a inventat floarea, omul, stalactita, cristalele, dragostea, lacrima, zborul şi bunul simţ, pe care le „creează" milioane de ani la fel. Ea nu e genială. Atributul de excepţional, întruna şi anapoda vînturat, ei nu i se conferă. Trăind înăuntrul ei, care s-o observe? Geniale sînt girueta, paiaţa, toba, cîrpa din vîrful prăjinii, titirezul şi alviţa, că e şi dulce. Excepţional este ventrilocul, că a inventat întreruperea aproape continuă a tăcerii şi se extinde pînă-n teritoriile fiecărei urechi... Se cheamă erezie sau candoare, iar cu ea se măgulesc spiritele simplificărilor, presupunerea că exclusiv in tinereţe puterea de creaţie artistică excelează şi maturitatea ar implica fatal recluziunea realizărilor impunătoare, abrevierea mesajului, împuţinarea progesiunii, apologia precarităţilor de fel de fel de nuanţe, intrarea in conul de umbră al destinelor care nu mai sînt chemate la pupitru. Dar există o pravilă sau un reţetar al gloriei cînd, "m artă, marele senior este imprevizibilul şi doar el?» Am transcris această pagină pentru argheziană ei bogăţie de „injurii" superb gratuite (căci, cine, la urma urmei, s-ar îndoi de afirmaţiile autorului?), trăind dintr-o beţie estetică de cuvinte mai ameţitoare ca vinul. Ea ne dă tonul criticii lui Ion Caraion, amestec curios de observaţie exactă, competentă, şi de pătimaşe ieşiri contra a tot şi a tuturor, de libertate pînă la anarhie a spiritului şi de calcul vecin cu prejudecata.

Punctul de pornire al ***Sfîrşitului continuu*** nu e nou: *,,Bacovia nu va înceta niciodată a fi pînă la un punct sincer, după cum nu va renunţa total să-şi reflecte şi să-şi filtreze de la un-punct tehnic încolo acumulările senzoriale, ideile sensibile, acuităţile intuite. Vom dezvolta, într-o măsură, această - să spunem - ambiguitate bacoviană, poate singura importantă...".* Demonstraţia însă este admirabilă şi pe alocuri surprinzătoare. Un prim capitol analizează mijloacele tehnice ale liricii bacoviene, reductibile la *„abundenţa verbelor şi masarea lor chiar din primul sau din primele versuri", „diseminarea negaţiei în tot cuprinsul poeziei", „perdelurile şi atenuările pe care le strecoară părerea că...",* fragmentarismul şi „jurisprudenţa" ca procedură artistică. Un Bacovia modern, prin instinct, dacă nu prin conştiinţă, înţeles de critică tîrziu, abia după ce ea însăşi şi-a educat sensibilitatea la şcoala noii poezii - iată concluzia la care Ion Caraion ajunge. Şi dacă sincronismul se aplică undeva mai

bine, el se aplică tocmai în cazul poetului român al acestui secol care pare cel mai departe de programele şi de agilităţile lui, izolat după vîrsta de 40 de ani într-o absenţă deplină ca o posteritate. Verbele folosite de poet sînt inventariate şi statistic examinate, cu o plăcere de stilistician modern 'dedat la jocul cantităţilor, spre a se dovedi o structură dinamică care-l desparte pe Bacovia de toţi contemporanii români; dar cînd argumentarea e pe pragul de a deveni fastidioasă prin stăruinţă, criticul descoperă brusc poezii întregi făcute doar din substantive, ca nişte construcţii în care cărămida stă aşezată direct pe altă cărămidă fără liantul nici unui mortar. Sugestive, astfel de observaţii rămîn în definitiv la fel de discutabile ca şi aproximaţiile celei mai impresioniste critici: *„Nimeni pînă la Bacovia, în toată poezia noastră,* - continuă Ion Caraion în sensul metodei sale lingvistice sui generis - *n-a mai folosit într-o atît de zdrobitoare cantitate adverbul* ***nu,*** *care de atîtea ori ştie (comportîndu-se în toate chipurile, ca sfredelele sau ca nişte şurubelniţe, ca tlrnăcopul sau ca acul) să afirme mai mult şi mai intelectual decît afirmă fratele său* ***da.*** *în sala de arme a bogăţiei unui limbaj,* ***nu*** *seamănă cu balamaua uşii".* Ceea ce urmează (mai ales al treilea capitol) este o prea stufoasă şi laborioasă analiză bachelardiană a universului celor şaptesprezece poezii ce ar fi fost scrise de Bacovia pînă la 18 ani şi în care poetul se găseşte întreg,„cu toate obsesiile şi artificiile sale. Relaţiile sînt, aici, înainte de orice, uimitoare. Cunoscător ca puţini alţii al poeziei (nu spune el însuşi că pentru a scrie despre Bacovia ar trebui să citească toată poezia lumii?), Ion Caraion citează în sprijin zeci de versuri, care nu probează numaidecît filiaţii directe, dar care stabilesc, în orice caz, un regim de afinităţi niciodată investigat cu atîta generozitate. Nu e vorba de istorie literară, ci de o critică de poet. înainte de a fi un savant, Ion Caraion e un cititor nesăţios. El se împotriveşte, de altfel, ideii că poezia lui .Bacovia ar datora ceva circumstanţelor: *„ maturul poet Bacovia, în ultimă instanţă, nu-i altul decît tînărul poet Bacovia, fără nici un paradox".* Cele şaptesprezece bucăţi de pînă la 1898 sînt oferite comentatorului de cercetarea biografică a Agathei Bacovia de acum cîţiva ani. Un istoric literar ar fi trebuit să fie de două ori mefient: o dată faţă de caracterul, cum să zic, foarte sentimental al biografiei, deloc sigură în latură informativă; şi a doua oară faţă de. simplificarea ce se introduce pe această cale în interpretarea poeziei propriu-zise. E neîndoielnic că Bacovia, ca orice mare poet, îşi conţine determinarea ca organismele ereditatea; dar să se fi exprimat el deplin şi de la început în afara condiţionărilor externe? Cea mai elementară dialectică ne pune în gardă contra unei asemenea idei.

Literatura română postbelică. Critica. Es>eul

Eseul lui Ion Caraion rămîne magistral mai cu seamă în cîteva din intuiţiile lui principale, care-şi găsesc, adesea, formulări memorabile, la limita aforismului. Iată una din cele mai frumoase definiţii critice ale poeziei bacoviene:

,, Rostirea sa e redusă la maximum, ca în desenele celebre izbutite simplu dintr-o singură linie sau două:

Un cuvînt e un univers.

Pus alături de altul, sugerează ideea de spaţiu.

Şi spaţiile sînt pustii".

(România literară, nr. 42, H